

Prof. dr hab. Zofia Budrewicz

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN

Kraków

Recenzja osiągnięć w postępowaniu habilitacyjnym

dr Lucyny Sadzikowskiej

1. Sylwetka zawodowa Habilitantki

Dr Lucyna Sadzikowska jest absolwentką Uniwersytetu Śląskiego. Tu ukończyła studia magisterskie (2004) oraz przygotowała i obroniła (2013) rozprawę doktorską pod kierunkiem prof.zw. dr hab. Krystyny Heski-Kwaśniewicz na temat literatury poobozowej Gustawa Morcinka. Jej zmienioną wersję Habilitantka opublikowała jako monografię *Szukanie kluczy. O literaturze poobozowej Gustawa Morcinka* (2017). W 2016 roku dr Sadzikowska ukończyła z wyróżnieniem studia podyplomowe MBA. W tym samym roku została zatrudniona w Zakładzie Kultury Czytelniczej i Informacyjnej Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (wcześniej, od roku 2013/14 była zatrudniona nieetatowo w macierzystej uczelni).

Habilitantka prowadziła zajęcia (wykłady i ćwiczenia) na Wydziale Filologicznym dla kilku kierunków, m. in, filologia polska. Była recenzentką sześciu prac licencjackich, aktywnie uczestniczyła w popularyzacji twórczości G. Morcinka. Organizowała i prowadziła warsztaty dla dzieci i młodzieży, których celem było rozwijanie zainteresowań czytelniczych (2017), spotkanie autorskie z badaczami problematyki drugiej wojny światowej (A. Daukszą).

Dr Lucyna Sadzikowska pełni funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim na Wydziale Filologicznym UŚ. Wchodzi w skład zespołu redakcyjnego czasopism: „Narracja o Zagładzie” oraz „Biblioteka Nostra”. Od roku 2019 jest członkiem Komisji Historycznoliterackiej PAN Oddział w Katowicach. Habilitantka pełni również szereg funkcji w macierzystej uczelni (np. w Zespole Programu Grantowego, w kapitule zespołu

konkursu „Wyróżnienia J M Rektora Uniwersytetu Śląskiego”). Współpracuje z redakcjami czasopism: „Gazeta Uniwersytecka UŚ”, „Śląsk. Kwartalnik Naukowy” oraz „Wierchy”. Uczestniczyła w programie Erasmus+, prowadząc zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie w Bari. Wystąpiła łącznie w 10 konferencjach naukowych na których prezentowała swoje prace badawcze (m. in. w ośrodkach uniwersyteckich Białegostoku i Lublina),.

Habilitantka jest pracownikiem aktywnie uczestniczącym w bieżącym życiu swojej uczelni (*Autoreferat*. s. 12-14), nagrodzonym Złotą Odznaką za Zasługi dla Uniwersytetu Śląskiego. Otrzymała także nagrodę II stopnia za osiągnięcia naukowe, przyznaną przez Rektora Uniwersytetu Śląskiego w 2017 roku.

2. Ocena osiągnięcia wskazanego przez Kandydatkę jako podstawa do uzyskania stopnia doktora habilitowanego

Podstawą oceny osiągnięcia, wskazanego przez Kandydatkę do uzyskania stopnia doktora habilitowanego, jest monografia autorska *Listy z lagrów i więzień 1939-1945. Wybrane zagadnienia* (Katowice 2019). Książka wpisuje się w nowszy nurt badań nad ludobójstwem „drugowojennym”, dotyczący antropologii obozowej codzienności, czy - jak pisze we *Wstępie* Autorka - „relacji ludzi z obiektami, dotąd marginalizowanymi przez historię”. Życie więźniów obozów koncentracyjnych i lagrów, założonych przez Trzecią Rzeszę Niemiecką na terenie Polski, było, oczywiście, dotąd badane, ale jak starannie dokumentuje dr Sadzikowska, zbiory świadectw źródłowych systematycznie się powiększają, zwłaszcza o nowe archiwalia. Habilitantka wykorzystuje opublikowane materiały oficjalne i nieoficjalne, źródła odnalezione przez siebie w archiwach, muzeach oraz w zasobach IPN-u, a także uzyskane przez dr L. Sadzikowską w wywiadach z byłymi więźniami (*Aneks*). Warstwa dokumentacyjna książki ma więc dużą wartość poznawczą. Nadto rozległe egzemplifikacje literatury umieszczone w przypisach, tworzą nasyconą faktograficznie narrację, którą czyta się z zainteresowaniem nie mniejszym niż część dyskursywną.

Wyróżniającą się cechą monografii jest także jej kompozycja. Praca składa się z trzech obudowanych *Wstępem* i *Zakończeniem* części (rozdziałów?), z których dwie (druga i trzecia) podejmują w obrębie korespondencji oficjalnej oraz nieoficjalnej tę samą problematykę (ostatnia - poszerzona o dwa dodatkowe aspekty, zależne od form epistolarnych). Wspólne zagadnienia (nadawcy i adresata listów, ich tematyki oraz językowego ukształtowania) dają się przez to funkcjonalnie zestawiać oraz syntetyzować. Dominacja narracji deskryptywnej,

uogólniającej charakterystyczne wymiary doświadczenia „ziemskiego piekła”, przynosi scalony obraz specyfiki życia w niemieckich obozach koncentracyjnych i więzieniach na ziemiach polskich, zasadniczo jednak bez wskazania na różnice między formami publikowanymi i rękopiśmiennymi (co Autorka podkreśla w tytule książki). To - w pewnym uproszczeniu - „światy” tożsame, konstruowane z sytuacji egzystencjalnych więźnia jako „tego, który opisuje” oficjalnie (licząc się z ingerencją cenzury obozowej) i nieoficjalnie. Pisać znaczyło najdosłowniej – żyć. W tej funkcji spotykały się obie perspektywy komunikacyjne: odbiorcy (najczęściej - najbliższej rodziny) oraz „ja” autobiograficznego. Utrzymywanie korespondencji stanowiło, jak podkreśla Habilitantka, „swoisty namacalny znak życia obydwu stron dialogu” (s. 70).

W całym bogactwie dyskursu, zorganizowanego wokół listów z obozów i więzień, mniej wyraziście, co oczywiste, musiała wypaść kwestia adresata. Mniej udokumentowań w materiałach źródłowych reakcji werbalnej odbiorców listów oficjalnych (s. 68-70) zaważyło na objaśnieniach ich roli w dialogu. Ten rodzaj informacji w korespondencji nieoficjalnej jest znacząco poszerzony, co należy podkreślić z uznaniem (s. 151-159). W sposobie omawiania korespondencji widać nie tylko perspektywę przedmiotową (listy jako dokument biograficzny i źródło wiedzy historycznej o lagrach i więzieniach). Autorka konsekwentnie przyjmuje perspektywę zorientowanej relacyjnie podmiotowości.

Nadawca listu kreuje siebie za pomocą określonej estetyki, obrazowania, języka, dążąc do możliwie najtrafniejszej odpowiedzi na oczekiwania odbiorcy. W ich lekturze istotne są dwie płaszczyzny odsłaniania warstwy informacyjno-aksjologicznej korespondencji – powierzchniowej i ukrytej. Obie perspektywy są przedmiotem uważnych rozważań Habilitantki. Szczególną dramaturgią wyróżniają się w korespondencji oficjalnej i nieoficjalnej podrozdziały o przeżyciach więźniów oczekujących na śmierć. Zilustrowane przykłady postaw (np. Krystyny Witulskiej czy Olgi Prokopowej) zadziwiają spójnością autoprezentacyjną narracji epistolarnej więźniarek.

Część pierwsza książki ma charakter „przeglądowy”. Przedstawiając aktualny stan badań nad polską epistologafią XX-wieczną i dzisiejszą, Autorka pokazuje możliwe ujęcia kwestii formalnych, tj. specyfikę oficjalnego i nieoficjalnego listu z więzienia oraz obozu koncentracyjnego, a także nadawane dokumentom znaczenia: referencjalne, użytkowe i estetyczne. Habilitantka omawiając cechy konkretu codzienności obozowej, podkreśla, że to on kształtował w największym stopniu relację epistolarną. Wskazuje również na zastosowaną metodologię badań (w tym - krytykę genetyczną). Spośród wielu, wskazywanych przez

badaczy obszarów analizy i interpretacji korespondencji jako gatunku wypowiedzi, Autorka wykorzystwała kilka, tj. 1/ pole „biograficzne”, traktujące list w kategoriach źródła wiedzy podmiotowej, 2/ badania literaturoznawcze bliskie perspektywie edytorskiej i źródłowej (list jako literatura dokumentu osobistego), 3/ korespondencja jako pole zjawisk historycznych i kulturowych (źródło autobiograficzne porównywalne do wspomnień, pamiętników, dzienników etc.).

Z analizy oficjalnych listów więziennych (część druga) wyłania się udokumentowany obraz życia - świadectwa losu zbiorowego z jednej i oskarżenia totalitaryzmu faszystowskiego z drugiej strony. Za szczególnie cenne uznaję tu rozważania analityczne Autorki, które dokumentują zindywidualizowane opisy realiów życia obozowego i więziennego. Badaczka wskazywała na nie przy lekturze bloków/zespołów korespondencyjnych, a potwierdziła w wywiadach i wspomnieniach więźniów (np. Krystyny Żywulskiej, Alojzego Frosa).

Wartość dowodowa rozważań Habilitantka skierowała na „pisanie” jako określony stan świadomości uwięzionych. Sporo uzupełniających informacji czytelnik znajduje również w obszernych przypisach. Razem tworzą przekonujące świadectwo tragedii życia ludzi osadzonych w obozach i więzieniach, ale też takich właściwości, jak niezłomność, etyczny heroizm i siła. Charakterystyczną cechą zakonspirowanego w korespondencji obrazu życia jest łączenie spersonalizowanego doświadczenia (sfery podmiotowej) z realiami/warunkami życia i działania (sferą przedmiotową). W całościowych konkluzjach z rozważań o oficjalnych listach więźniów dobrze widać, jak „koncentrują one w sobie życie” (s. 133) i jakie to życie za drutami było. Można powiedzieć, że kryły w sobie ten rodzaj „przezornej szczerości”, który zmuszał odbiorcę do czytania „między wierszami”.

Wysoka ocena należy się kolejnej sekwencji rozważań z *Lisów z lagrów i więzień* (części trzeciej). W analizie korespondencji nieoficjalnej istotne jest spojrzenie Badaczki na zgromadzony materiał autobiograficzny jako na całościowy i charakterystyczny zarazem dokument „wiedzy o człowieku, o czasie, w jakim żyje, wartościach, jakie ceni i jakimi się kieruje w życiu” (s. 16). Ze względu na materiał formalnie bardziej zróżnicowany (niż w części drugiej) poddane obserwacji grypsy, listy tajne i „lewe” są wyjątkowe w całym tego słowa znaczeniu. Pisze o nich Habilitantka, że są „nazbyt osobiste”, „przepełnione bólem i rozpaczą - są błaganiami o ratunek lub zapisem ostatnich godzin życia więźniów” (s. 149-150). Wszystkie spersonalizowane doświadczenia świadka i zarazem bohatera zdarzeń obozowych składają się na obraz wspólnotowej przestrzeni ludzkiego cierpienia. Poddane analizie: poetyka nadawcy (oraz częściowo - adresata), tematyka, w tym egzemplifikacje uprzedmiotowień i opresji, form

ucieczki przez lekturę poza świat realny, modlitwę i milczenie, sieć językowych znaczeń w grypsach - wszystkie te zagadnienia wiarygodnie dokumentują antropologię obozowej codzienności. Jej częścią szczególną było oczekiwanie na śmierć, wyrażane zarówno w listach oficjalnych, jak i nieoficjalnych. W tych ostatnich dr Lucyna Sadzikowska wyróżnia formy pożegnania (m. in. grypsy testamentowe), o których pisze: „Trudno uwierzyć w zwyczajność tego niezwyčajnego pożegnania więźnia z najbliższymi” (s. 183). Z podobnymi uczuciami czytelnik pozostaje po lekturze kolejnej sekwencji rozważań o listach nieoficjalnych - grypsów poświadczających zagładę Żydów z KL Majdanka i KL Auschwitz. Cenne udokumentowania potwierdzały, jak wyrażało się w nich „oskarżenie totalitaryzmu i to niezależnie od tego, czy formułują je znani z imienia i nazwiska Polacy, czy bezimienni Żydzi” (s. 187).

We wnikliwych uogólnieniach o znaczeniu korespondencji nieoficjalnej z więzień i niemieckich obozów koncentracyjnych Autorka słusznie podkreśla, że tworzy ona wielkie, dramatyczne i poruszające świadectwo określonego „czasu pogardy”, którego nadrzędną właściwością jest afektywność. Słusznym zdaniem Badaczki ta cecha może dziś pomóc czytelnikowi w pełniejszym zrozumieniu historii. Autentyzm w wyrażaniu emocji przemawia za wykorzystywaniem tych dokumentalnych materiałów w edukacji propokojowej, o funkcji której Habilitantka pisze, że wychowują do takich wartości, jak dobro, równość, sprawiedliwość czy poszanowanie ludzkiej godności.

Zakończenie książki dr Lucyny Sadzikowskiej ma charakter dwudzielny. Pierwsza jej część, rezerwowana zwyczajowo w monografiach na podsumowanie wszystkich rozważanych kwestii, Habilitantka traktuje jako pewnego rodzaju „przedłużenie” czy dopowiedzenie do rozpatrywanej dotąd problematyki epistolarnej. Rozważania zatytułowane *Od obozowej korespondencji nieoficjalnej i oficjalnej do listów literackich Gustawa Morcinka* poświęcone są w swojej zasadniczej części *Listom spod morwy* i *Listom z mojego Rzymu* śląskiego pisarza. Odczytywane w związku z pisanymi do siostry listami obozowymi tworzą charakterystyczny dwugłos, a przez to - *katharsis* uwalniające od wspomnień obozowych. Tym zagadnieniom Badaczka poświęca też oddzielną publikację książkową.

Z rozważań o *Listach...* Morcinka wyłania się obraz charakterystycznych „ćwiczeń duchowych”, w których na plan pierwszy wysuwają się szczerść wypowiedzania się (parezja) i poszukiwania sensu. Tu zwłaszcza widać, że Morcinek pisząc do konkretnego adresata, pisał (dla) Siebie. Tę Foucaultowską technikę pisania listów można byłoby w rozważaniach odnieść do filologicznej lektury zbiorów literackich Morcinka. Chodziłoby tu o drugi aspekt pisania listu - jako aktu, wychodzącego poza milczące lub mocno ograniczone porozumienie stron

dialogu. Skorzystanie z nowszych teorii listu i metodologii jego badania w przestrzeni symbolicznej pozwoliłoby zapewne szerzej pokazać, jak w pisaniu zaznacza się samowrotny wpływ listu, który M. Foucault nazywa technikami „siebie” (*self*). Byłoby to tym ważniejsze, że dopełniłoby - jak sądzę - rozważane przez Habilitantkę kwestie pisania jako „ćwiczenia duchowego”, pokazanego na bardzo trudnym – m. in. wskutek ograniczonej parezji - materiale. Podpowiadam ten trop badawczy (omawiany ostatnio w *Nowej teorii listu* Anity Catek), ponieważ Autorka w końcowej części pracy zgłasza szereg interesujących materiałów korespondencyjnych z lagrów i więzień, czekających dopiero na wnikliwego badacza. Cenne są w tym kontekście podpowiedzi dr Lucyny Sadzikowskiej, co w dalszej kolejności wymaga rozpoznań lub uzupełnień (np. Władysława Bartoszewskiego czy więźniarek z Ravensbrück w świetle zbiorów jednego z muzeów lubelskich). Niezależnie od sugerowanych tu uzupełnień, w rozważaniach dr Lucyny Sadzikowskiej widać kompetentną literaturoznawczynię, która dojrzałe omawia specyfikę obu książek Morcinka oraz ustala, że wobec okaleczających doświadczeń obozowych pełniły w sposób szczególny rolę terapeutyczną.

Druga częśćka *Zakończenia* odnosi się bezpośrednio do analizowanej w monografii korespondencji i przedstawianych ustaleń. W tej bardzo zwięzłej syntezie Habilitantka jeszcze raz podkreśla, że oficjalna i nieoficjalna korespondencja z lagrów oraz obozów koncentracyjnych jest poruszającym aktem życia, wyrazem empatii, wysiłku godzenia się ze światem oraz nadziei na dobre życie poza przestrzenią zła.

W podsumowaniu tej części osiągnięć badawczych Habilitantki trzeba powiedzieć, że monografia dr Sadzikowskiej jest lekturą potrzebną w podwójnym sensie: dokumentacyjnym oraz genologicznym. Opiera się na szerokiej bazie źródłowej (w bibliografii podmiotowej odnotowano 34 pozycje książkowe, 7 pozycji internetowych i 5 – archiwalnych). Genologiczny aspekt znaczenia książki wynika z prób wyjścia poza teorię listu Skwarczyńskiej. Jako tekst autonomiczny, z wewnętrznymi regułami komunikacyjnymi, charakteryzuje się reprezentowaniem świata doświadczeń „ja” autobiograficznego. Autorka uwzględnia tu ważne ustalenia np. Kazimierza Cysewskiego, Elżbiety Rybickiej i Romy Sendyki (warto wykorzystać jeszcze książkę Sendyki *Od kultury ja do kultury siebie...*, 2015). Łącząc optykę przedmiotową z podmiotową, Habilitantka przyjęła, że listy więziennie-obozone są nie tylko samoistnymi tekstami, tworzonymi zgodnie z określonymi regułami gatunkowymi i pełniącymi określoną rolę pragmatyczną. Nadawca, reprezentując świat swoich przeżyć wewnętrznych/doświadczeń, oddziałuje na odbiorcę i na siebie samego (performatywność listu w sytuacjach granicznych, por. E. Rybicka). Chociaż ostatni aspekt zagadnienia wypadł nieco skromniej (czy i jak

zmieniał się w blokach korespondencji wizerunek samego siebie?), ujęta w książce perspektywa „pisanie, żeby żyć” wskazywała na twórczy aspekt reprezentacji siebie w przekazach korespondencyjnych. Jak żadne inne formy tekstowe listy odsłaniają wnętrze człowieka, dowodząc wpływu zwrotnego na nadawcę, czyli jego samopoznawania się w określonych i charakterystycznych zarazem realiach życia. W całym dyskursie Habilitantki dominują ujęcia syntetyzujące, wyprowadzane z „mikrohistorii” uwiecznianych w korespondencji. Tworzą uogólniony obraz spersonalizowanych przeżyć więźniów, ich subiektywnego doświadczania sytuacji granicznych czy „rozrachunków” uczuciowych w testamentach. Chociaż czasami obrazy te mogą pozostawiać czytelnika z poczuciem poznawczego niedosytu (zwłaszcza gdy listy były publikowane, a przez to miały zmienioną na wielowymiarową postać relacji komunikacyjnej: nadawca-odbiorca), niewątpliwą wartością prezentowania listów z łagrów i więzień jest pole biograficznych udokumentowań realnego życia podmiotu epistolarnego.

3. Ocena istotnej aktywności naukowej

Cały dorobek naukowy dr Lucyny Sadzikowskiej obejmuje: dwie monografie („habilitacyjną” i „podoktorską”), dwa książkowe opracowania dokumentacyjno-źródłowe o Gustawie Morcinku, przygotowane razem z prof. Heską- Kwaśniewicz oraz ok. 30 artykułów naukowych, publikowanych w prasie i monografiach wieloautorskich, nadto kilka artykułów sprawozdawczych i recenzyjnych. Biorąc pod uwagę fakt, że dorobek ten powstawał w ciągu zaledwie siedmiu lat (od 2013 r.), trzeba go uznać pod względem ilościowym za duży oraz znaczący. W dorobku tym można wyróżnić kilka pól problemowych.

Pierwszy z nich i zarazem główny nurt pozostaje w bezpośrednim związku z badaniami, przedstawionymi w monografii habilitacyjnej. Dotyczy korespondencji więziennej Gustawa Morcinka i pozostającej z nim związku literatury poobozowej pisarza śląskiego. Podoktorski monografia na ten temat, *Szukanie kluczy. O literaturze poobozowej Gustawa Morcinka* (2017) jest rzetelna faktograficznie i wyrazista problemowo. Autorka buduje tu obraz kolejnych prób pokonywania przez pisarza traumy obozowej. Podważając twierdzenia niektórych badaczy (Z. Hierowskiego), że miały one swój etap końcowy w *Zagubionych kluczach*), poddaje analizie i interpretacji jego literacką twórczość pookupacyjną. Przekonująco obrazuje, jak postępował „ustawiczny powrót” do granicznych doświadczeń obozowych, chociaż nie miały one już tej „natrętnej siły”, jaką dostrzegamy, podkreśla Badaczka, w

utworach powstałych do 1958 roku. „Ze śmiercią przecież chadzałem co dnia pod ramię, siadałem z nią do stołu, kładłem się z nią w barłóg (...)”, powie bohater *Dziewczyny z Champs Elysées*, zanim zadziwi się swoimi doświadczeniami sensorycznymi śmierci (głównie zapachu). Ich rolę trafnie wychwytyją także inne partie książki o *Szukaniu kluczy*, dowodząc filologicznej wrażliwości badawczej Habilitantki.

Doświadczenia obozowe G. Morcinka pokazuje książka dr Sadzikowskiej, przygotowana wspólnie z prof. K. Heską - Kwaśniewicz. *Listy z Dachau Gustawa Morcinka do siostry Teresy Morcinek* (2016) to dokument swoisty, dzięki któremu daje się wiarygodnie ustalać możliwy wpływ uwięzienia na jego twórczość literacką. W obszernym *Wstępie* znajdujemy charakterystykę tego zbioru listów (119), w tym - warunki obozowego życia nieustannie zagrożanego śmiercią, jego pogłębione życie duchowe, związki z rodziną i przyjaciółmi. Same listy opatrzone przypisami pokazują pisarza jako człowieka, który „żył korespondencją, czasem czytał ją kilka razy, to ona odmierzała czas izolacji i przełamywała obozową rzeczywistość” (s. 19). Poznawczego potencjału korespondencji Morcinka do siostry nie sposób przecenić także dlatego, że Autorki opracowały ją według najlepszych zasad sztuki edytorskiej.

Dr Lucyna Sadzikowska jest uważnym badaczem źródeł, ale też profesjonalnym edytorem, czemu dała dowód w kolejnej publikacji książkowej, powstałej także we współpracy z K. Heską -Kwaśniewicz. *Działalność poselska Gustawa Morcinka, czyli katalog ludzkiej biedy* (IPN Szczecin-Warszawa 2019) to blisko 250 - stronicowa edycja pism, kierowanych do pisarza w latach 1952-1956 jako posła na sejm PRL I kadencji (z ramienia Stronnictwa Demokratycznego). Edycję dokumentów uzupełniają: wprowadzenie: *Morcinek – poseł, czyli salus populi suprema lex* oraz *Nota edytorska, czyli o beznadziei poszukiwań badacza*. W takiej kompozycyjnej ramie, pełniącej rolę komplementarnych kontekstów: biograficznego i historycznego, Badaczka osadza materiały źródłowe. Cennie ukierunkowuje ich lekturę zróżnicowanymi uwarunkowaniami, ale też ujawnia swoje (współautorskie) dylematy redakcyjne. „Faktograficzny charakter pism przesyłanych Morcinkowi posłowi sprawia, że wymagają one komentarzy, podkreślają Badaczki, gdyż realia historyczne - w szczególności związane ze Śląskiem Cieszyńskim - mogą następczemu czytelnikowi kłopotów i być wręcz enigmatyczne” (s. 197). Cenną właściwością końcowych objaśnień Edytorki są także informacje o zasobach i losach prezentowanej dokumentacji (m. in. w zasobach cyfrowych Biblioteki Sejmowej, Archiwum Akt Nowych, Archiwum Państwowym w Warszawie i Katowicach). Chociaż sporo dokumentów „poselskich” się nie zachowało, zaprezentowany w

układzie chronologiczno-problemowym materiał znacząco poszerza wiedzę o Morcinku „człowieku - wrażliwym, bezbronny wobec napierającego zła i bardzo zaangażowanym w ludzkie sprawy, co niekoniecznie dobrze się komponuje z obiegowymi opiniami i czarną legendą, którą tworzyli i rozpowszechniali zwłaszcza jego śląscy koledzy po piórze” (s. 24).

Obok publikacji książkowych, kwestiom życia obozowego Habilitantka poświęciła artykuły publikowane w czasopiśmie. Między innymi *Siła, płynąca z książki: Czytać, by (prze)trwać* dokumentuje zagadnienie roli czytelnictwa w życiu obozowym Morcinka oraz ks. E. Szramka. W obu biograficznych przykładach książki zdobywane dużym staraniem odegrały niezwykle rolę.

Komplementarną kategorią materiałów, będących podstawą badań życia obozowego, są własne wywiady Autorki z żyjącymi więźniami obozu KL Auschwitz-Birkenau. W artykule „*Oni szli do lasu, po prostu do lasu...*” prezentuje obszerniejszą wypowiedź więźniarki pięciu obozów koncentracyjnych, Aliny Dąbrowskiej. Do kwestii „wojennych” Autorka będzie jeszcze powracać przy wielu innych okazjach, np. w omówieniu recenzyjnym powieści K. Makuszyńskiego *List z tamtego świata*. (1946), uczącej, jak wykazuje dr Sadzikowska, jak po doświadczeniach okrucieństwa i zła wojennego odkrywać „w innych ludziach dobro, wrażliwość i piękno oraz jak otwierać się na ich potrzeby” (s. 130).

Drugi krąg zainteresowań badawczych dr Sadzikowskiej dotyczy szeroko rozumianego czytelnictwa. W tym złożonym zagadnieniu wyraźnie wyodrębniają się kwestie analizy i interpretacji wybranych utworów literackich, np. powieści G. Morcinka *Po kamienistej drodze, Dzienniczka św. Faustyny, Drogach Kalwaryjskich czy Bursztynów* Z. Kossak. Szkoda, że w analizie zbioru opowiadań czy - jak wołała Kossak - nowelek, Badaczka nie uwzględniła kwestii genetycznych (*Historia i geografia serdeczna...*). Zrodzone z konkretnych potrzeb edukacyjnych międzywojnia (wskazywanych pisarce do każdego utworu przez autorów podręczników szkolnych), funkcjonują do dziś w różnych wersjach tekstowych. Sporo też mówią o samym zbiorze nowelek i jego potencjale estetyczno-dydaktycznym.

Tekst Zuzanny Orlińskiej *oczarowanie książkami* (2017) dowodzi z kolei trafnych rozpoznania potrzeb czytelniczych młodych odbiorców oraz dużej sprawności analityczno-interpretacyjnej dr L. Sadzikowskiej. Staranne obserwacje warstwy aksjologicznej oraz warsztatu pisarskiego autorki *Matki Polki* dowodzą dojrzałych kompetencji w zakresie wartościowania utworów dla młodszych czytelników, w tym ich wartości edukacyjnych.

W omawianym obszarze zainteresowań badawczych czytelnictwem mieszczą się omówienia wybranych motywów tematycznych w prozie G. Morcinka (m. in. inspiracje religijne, portret matki), które pokazują Badaczkę jako kompetentnego filologa. W artykule *Życie w kamień wpisane... analiza Po kamienistej drodze* Morcinka, przekonująco pokazuje tytułowe „życie kamieniste” bohaterów jako metaforę egzystencji i sił egzystencjalnych człowieka. W innym artykule opublikowanym w monografii wieloautorskiej o tym samym opowiadaniu Habilitantkę zajmują sposoby kreowania postaci matki (*Portret matki...*).

W swoich tekstach Autorka obejmuje uwagę współczesny stan badań nad książką dziecięcą, w tym - wartości i wartościowanie nowych propozycji czytelniczych dla dziecka. W artykule *Mapa współczesnych badań nad książką dziecięco-młodzieżową* tworzy scalony obraz zainteresowań tą tematyką we wszystkich ośrodkach akademickich w Polsce. Duży potencjał informacyjny zawiera tekst o nieprofesjonalnych świadectwach lektury dla młodych obiorców (*Recenzować każdy może...*). Szkoda jednak, że Autorka trochę skrywa się za opiniami znanych i cenionych krytyków profesjonalnych (K. Vargą), nie ujawniając swojego stanowiska co do wartości takich nieprofesjonalnych form rekomendowania czytelnictwa.

Trzeci krąg zagadnień badawczych wiąże się z dydaktycznymi aspektami pracy z książką. Autorkę zajmują propozycje lekturowe dla uczniów szkoły podstawowej, w tym - kwestie lekcji polskiego o wielokulturowości, powieści detektywistycznej, umiejętności redakcji listów literackich (na przykładzie epistolografii Morcinka). Teksty ukierunkowane metodycznie są potrzebną ofertą dla nauczyciela, zwłaszcza polonisty. Badaczka problematyki czytelnictwa dobrze wie, jak ważną rolę w praktyce szkolnej pełni budowanie dziecięcego zaplecza motywacyjnego do kontaktu z wartościowo estetycznie i aksjologicznie lekturą. Jej omówienia recenzyjne dotyczą bowiem pozycji istotnych artystycznie i edukacyjnie (np. książek: A. Tyszki, J. Kmiecica, A. Czerwińskiej - Rydel, K. Ryrych). Dr Sadzikowska jako badaczka literatury poobozowej Morcinka proponuje także jej wykorzystanie na lekcjach języka polskiego w szkole ponadpodstawowej. Przykład Morcinka i jego *Judasza z Monte Sicuro* jest dobrze uzasadniony w artykule o szkolnych lekcjach moralności czasów wojny (interesująca analiza motywu ognia).

Autorka ma dużą orientację w potrzebach wychowawczych współczesnej polonistyki szkolnej. Szczególnie ważna jest propozycja wykorzystania literatury dla młodszego czytelnika w nauce dialogu międzykulturowego w zakresie poszerzonym w stosunku do ujęć tego zobowiązania w nowej podstawie programowej dla szkół podstawowych. Artykuł *Zebra, Powieści spod oliwnego drzewa jako nowe propozycje lekturowe o wielokulturowości*, na

bardzo trafnych przykładach pokazuje twórczość pisarek związanych z Polską: Ifi Ude oraz Aidy Amer. Wartościowe poznawczo są także propozycje poszerzające ofertę lekturową dla dzieci i młodzieży. W artykule *Nowe propozycje lekturowe. Powieść detektywistyczna w szkole podstawowej...* Autorka prezentuje książki, mogące ciekawie odpowiedzieć na potrzeby ludyczno-poznawcze i kompensacyjne młodego czytelnika (twórczość Zbigniewa Lengrena oraz Agnieszki Szczepańskiej). Niekwestionowaną wartość poznawczą ma tekst, traktujący o znaczeniu metodyki czytelnictwa w pracy nauczyciela-bibliotekarza (*Przeszłość i terażniejszość półrocznika „Dialogi Biblioteczne”*). Katowickie czasopismo cieszy się bowiem - według oceny Autorki i innych jego czytelników - dużym zainteresowaniem m. in. z uwagi na przydatność w codziennej pracy szkolnego bibliotekarza.

W edukacyjnej funkcji trzeba oceniać również artykuły recenzyjne (łącznie-11), umieszczane sukcesywnie przez Habilitantkę w „Guliwerze”. W omówieniach ich potencjału poznawczo- estetycznego Autorka sporo uwagi poświęca wartościom edukacyjnym książek proponowanych dla małego czytelnika. Publikacje te także wyróżniają się dydaktyczną kompetencją i filologicznym znawstwem. Podobnymi cechami charakteryzują się inne recenzje, np. monografii *Czytelnicy. Zasoby informacji i wiedzy* (2017). Dużą wartość poznawczą wyróżnia się też tekst o antologii, prezentującej teksty literackie z regionu wadowickiego (*Nadskawie. A literary anthology.....*, 2018).

Ostatni krąg badawczy wiąże się z przygotowaniem syntetycznych biografii wybranych sylwetek naukowców (np. prof. Dariusza Pawł^eca). Pod względem poznawczym artykuł *Uczeni o wileńskich korzeniach na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach* opublikowany w monografii wieloautorskiej ma szczególną wartość dokumentacyjną. Autorka z dokumentacyjną starannością przedstawia sylwetki naukowców: Andrzeja Kunisza, Zbigniewa Kopalki, Zbigniewa Jerzego Nowaka oraz Wandy Bobrowskiej - Nowak, podkreślając nie tylko ich „niepospolite losy”, i niekwestionowany autorytet, ale także wielki wkład w rozwój kadry akademickiej na Śląsku.

W *Autoreferacie* dr Sadzikowska wskazała na projekty realizowane oraz czekające w najbliższym czasie plany badań naukowych (m. in. roli książki w życiu więźniów obozów koncentracyjnych oraz krytycznej analizy unikatowych listów więźniarek z Ravensbrück). Są to niewątpliwie zamierzenia bardzo ambitne. Wskazują na zamiar kontynuowania nurtu tematycznego, który^s się dotąd interesowała. Jako niezrealizowane nie mogą jednak być uwzględnione w ocenie istotnych osiągnięć naukowej Habilitantki.

Konkluzja

Z omówienia osiągnięć naukowych, organizacyjnych i dydaktycznych Kandydatki do stopnia doktora habilitowanego wyłania się portret zaangażowanego w pracę edukacyjną nauczyciela akademickiego, badaczki pracowitej, sumiennej, z uwagą śledzącej istotne badania w dziedzinach nauki, które Ją bezpośrednio interesują. Trzeba też podkreślić interdyscyplinarność tych zainteresowań (literaturoznawstwo, historia, edytorstwo, bibliologia, kulturoznawstwo, socjologia, psychologia, dydaktyka polonistyczna) oraz w pełni ukształtowane kompetencje filologiczne Habilitantki.

Dr Lucyna Sadzikowska jest badaczką o wyrazistym tematyce i merytorycznie oraz oryginalnym dorobku naukowym. Rekomenduję Ją jako kandydatkę, spełniającą wymogi, stawiane ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa.

Prof. dr hab. Zofia Budrewicz

Kraków 27. 03. 2020